



Sygn. akt II UK 730/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Józef Iwulski (przewodniczący)

SSN Romualda Spyt

SSA Marek Procek (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku A. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.
o prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 16 lutego 2017 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 7 lipca 2015 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w O., po rozpoznaniu odwołania ubezpieczonego A. S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. z 28 lutego 2014 r. odmawiającej ubezpieczonemu prawa do emerytury w wieku obniżonym, w wyroku

z dnia 14 października 2014 r., zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od 5 marca 2014 r., zaliczając do pracy w warunkach szczególnych okres zatrudnienia ubezpieczonego od 1 września 1976 r. do 2 lutego 1987 r. w Spółdzielni Kółek Rolniczych w O.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że ubezpieczony A. S., urodzony 5 marca 1954 r., w dniu 10 lutego 2014 r. złożył wniosek o emeryturę. W postępowaniu przed organem rentowym wnioskodawca udowodnił - na 1 stycznia 1999 r. - 25 lat, 5 miesięcy i 21 dni ogólnego stażu ubezpieczeniowego oraz wykazał, że nie przystąpił do otwartego funduszu emerytalnego. Organ rentowy zaliczył wnioskodawcy do stażu pracy w warunkach szczególnych jedynie 8 lat, 2 miesiące i 17 dni. Sporny okazał się okres zatrudnienia wnioskodawcy od 1 września 1976 r. do 2 lutego 1987 r. w Spółdzielni Kółek Rolniczych w O. w pełnym wymiarze czasu pracy, na stanowisku traktorzysty (kierowcy ciągnika rolniczego). Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 2 lipca 1973 r. ubezpieczony nabył uprawnienia do kierowania traktorem. Wykonując pracę, miał przydzielony traktor do indywidualnej obsługi. Przy jego użyciu oraz przy wykorzystania doczepianego do niego oprzyrządowania, wykonywał wszelkie prace w rolnictwie, niezależnie od pory roku i potrzeb, czyli orki, kultywowanie, bronowanie, koszenie trawy, opryski. Wykonywał też prace transportowe przewożąc traktorem węgiel i wapno. W czasie żniw wnioskodawca kosił zboże przy użyciu kombajnu.

W ocenie Sądu pierwszej instancji, wnioskodawca udowodnił, że w spornym okresie wykonywał pracę traktorzysty stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, a zatem wykonywał pracę w warunkach szczególnych, określoną w wykazie A, dziale VIII pod poz. 3 – stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Spełnił, tym samym, warunek piętnastoletniego szczególnego stażu pracy, uzyskując prawo, do emerytury opisanej normą art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.; dalej jako ustawa emerytalna).

Od powyższego wyroku apelację wniósł organ rentowy, zaskarżając go w całości. Pozwany zarzucił Sądowi pierwszej instancji naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 184 i art. 32 ustawy emerytalnej przez błędne przyjęcie, że wnioskodawca przez okres co najmniej 15 lat wykonywał stale i w pełnym wymiarze pracę w warunkach szczególnych.

Wyrokiem z 7 lipca 2015 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację, uznając ją za niezasadną.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji nie naruszył przepisów prawa materialnego powołanych w apelacji, ustalając, że wnioskodawca spełnił wszystkie warunki przyznania mu prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych. Dokonał również prawidłowych i zgodnych z materiałem dowodowym ustaleń faktycznych.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, w rozpoznawanej sprawie kwestią sporną było jedynie to, czy wnioskodawca legitymuje się wymaganym co najmniej 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych, co warunkowało przyznanie mu prawa do emerytury na podstawie art. 184 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej. W szczególności sporna była możliwość zaliczenia do stażu pracy w warunkach szczególnych okresu zatrudnienia wnioskodawcy od 1 września 1976 r. do 2 lutego 1987 r. w Spółdzielni Kółek Rolniczych w O. na stanowisku traktorzysty, a w okresach żniw na stanowisku kombajnisty. Dla oceny, czy pracownik pracował w szczególnych warunkach, nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego przez niego stanowiska, tylko rodzaj powierzonej mu pracy. W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy prawidłowo ocenił charakter pracy wnioskodawcy w okresie objętym sporem, przyjmując, że okres ten podlega uwzględnieniu do stażu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, jako praca, o której mowa w dziale VIII, poz. 3 wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, czyli praca kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gaśnicowych. Sąd Apelacyjny, powołując się na własne orzecznictwo, stwierdził, że tego typu praca, polegająca na stałej i w pełnym wymiarze obsłudze ciągnika (traktora) może być pracą zaliczaną do prac w warunkach szczególnych. Sąd ten wskazał przy tym, iż z zeznań świadków J. D. i

C. K. (również zatrudnionych w spornym okresie na stanowiskach traktorzystów w wymienionej Spółdzielni Kółek Rolniczych), wynika, że wnioskodawca pracował jako traktorzysta, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, do jego obowiązków należała jazda i obsługa ciągnika C-4011, do którego często doczepiane były pługi, kultywatory, brony lub przyczepy. W zależności od polecenia przełożonego, pracował w polu lub w transporcie. Zimą pracował, na przykład transportując wapno.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że praca wnioskodawcy na stanowisku traktorzysty w Spółdzielni Kółek Rolniczych podlega uwzględnieniu do stażu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, jako praca określona w dziale VIII poz. 3 wykazu A stanowiącego załącznik do cytowanego rozporządzenia Rady Ministrów. W konsekwencji, zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji prawidłowo zastosował przepisy art. 184 ust. 1 i art. 32 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej oraz § 2 ust. 1 i § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, przyznając wnioskodawcy prawo do emerytury w warunkach szczególnych od dnia 5 marca 2014 r.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł organ rentowy, który zaskarżając wyrok w całości, powołał podstawy kasacyjne w postaci naruszenia przepisów art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i 4 ustawy emerytalnej oraz § 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, poprzez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że praca kierowcy ciągnika rolniczego, zatrudnionego przy pracach polowych w Spółdzielni Kółek Rolniczych, a zatem w branży rolniczej, jest pracą w warunkach szczególnych wymieniona w wykazie A, stanowiącym załącznik do powołanego rozporządzenia w Dziale VIII dotyczącym transportu i łączności pod poz. 3, gdzie wskazano prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych.

Skarżący organ rentowy wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W uzasadnieniu podstaw kasacyjnych organ rentowy zwrócił uwagę w szczególności na charakter branżowo-stanowiskowy wykazu stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., będącego podstawą rozstrzygnięcia. Skarżący stwierdził, że specyfika poszczególnych gałęzi przemysłu determinuje charakter świadczonej w nich pracy i warunki, w jakich jest ona wykonywana, jej uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia. Nie można zatem – w ocenie skarżącego - swobodnie wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały one przypisane w powołanym akcie prawnym. Do pracy w warunkach szczególnych wymienionych w wykazie A dziale VIII pod poz. 3 mogą być zaliczone jedynie prace wykonywane przez kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych w transporcie i łączności, a do takiej kategorii (sektora gospodarki narodowej) nie można zaliczyć pracy w Spółdzielni Kółek Rolniczych. Bez uwzględnienia okresu wykonywania pracy na stanowisku traktorzysty w Spółdzielni Kółek Rolniczych wnioskodawca nie spełnia warunku posiadania co najmniej 15 lat pracy wykonywanej w szczególnych warunkach.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna organu rentowego jest uzasadniona.

Zgodnie z art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887), ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy, czyli 1 stycznia 1999 r., osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa w wieku niższym niż 65 lat dla mężczyzn oraz okres składkowy wynoszący 25 lat. Przepisy dotychczasowe, w rozumieniu art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej, zawiera rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm., zwanego dalej „rozporządzeniem”). Według § 1 ust. 1 rozporządzenia, ma ono zastosowanie do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym

charakterze, wymienione w § 4-15 rozporządzenia oraz w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia.

Podstawę skargi kasacyjnej stanowi między innymi § 4 ust. 1 rozporządzenia, w myśl którego pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący dla mężczyzny 60 lat; 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Jednocześnie skarżący w podstawie skargi kasacyjnej powołuje pozycję 3 działu VIII zawartego w załączniku A do rozporządzenia, jednoznacznie negując możliwość zaliczenia ubezpieczonemu do szczególnego stażu ubezpieczeniowego jego okresu zatrudnienia na stanowisku traktorzysty (kierowcy ciągnika) przy pracach polowych.

Oceniając zatem zarzuty skargi kasacyjnej, stwierdzić należy, iż Sąd Apelacyjny nie dokonał prawidłowej wykładni przepisów istotnych dla przeprowadzenia oceny spełnienia przez wnioskodawcę przesłanek uzyskania emerytury w wieku obniżonym, skoro przyjął, że cały okres pracy wnioskodawcy na stanowisku traktorzysty (kierowcy ciągnika) w spółdzielni kółek rolniczych (czyli pracy w rolnictwie) może być potraktowany tak jak okres pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych zatrudnionych w transporcie (tego działu gospodarki dotyczy bowiem w wykazie A dział VIII poz. 3).

Skarżący organ rentowy trafnie podnosi, iż Sąd Najwyższy niejednokrotnie wskazywał, że wyodrębnienie prac kwalifikujących do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym ma charakter stanowiskowo-branżowy. Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi przemysłu ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/10; z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10; z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/10). Co do zasady więc przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji, jako pracy w szczególnych warunkach. Wobec powyższego, dokonując prawnej kwalifikacji pracy ubezpieczonego na stanowisku

traktorzysty (kierowcy ciągnika), Sąd Najwyższy nie podzielił założenia Sądu Apelacyjnego, że istotne znaczenie ma jedynie rodzaj powierzonej pracy (kierowca ciągnika) w zupełnym oderwaniu od branży, w której praca na tym stanowisku jest wykonywana. Sąd ten zaliczył zajmowane przez ubezpieczonego stanowisko pracy wykonywanej w rolnictwie do prac wykonywanych w szczególnych warunkach uregulowanych w przepisach dotyczących innego działu gospodarki, tj. „w transporcie i łączności”, pomijając przy tym, że pracy pracownika zatrudnionego przy „pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości” nie można oceniać w oderwaniu od specyfiki „technologii” branży, w której praca jest wykonywana, oraz że dla jej kwalifikacji, jako pracy w szczególnych warunkach, konieczne jest także takie jej zakwalifikowanie w rozporządzeniu, zawierającym kwalifikacje stanowiskowo-branżowe. Prace uznane za wykonywane w warunkach szczególnych bez względu na miejsce ich wykonywania i rodzaj zostały wymienione w dziale XIV zatytułowanym „prace różne”.

Wykładnia językowa regulacji zawartej w wykazie A dział VIII poz. 3, przy uwzględnieniu przyjętej przez rozporządzenie kwalifikacji branżowo-stanowiskowej oraz przy uwzględnieniu systematyki przepisów, nie pozwala na kwalifikowanie *a priori* pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gaśnicowych wykonujących pracę w rolnictwie, jako pracy w szczególnych warunkach (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2016 r., III UK 123/15 oraz z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15). Nie ma przesłanek, aby z góry zakładać, że wykonywanie prac na wskazanych stanowiskach - niezależnie od branży, w której praca jest wykonywana - związane jest z taką samą szkodliwością pozwalającą na zaliczenie tego okresu jako uprawniającego do nabycia emerytury w obniżonym wieku. Umieszczenie stanowiska kierowcy ciągnika w dziale VIII „w transporcie i łączności”, łączy szkodliwość tej pracy nie z samym faktem prowadzenia tych pojazdów, lecz z faktem prowadzenia ich przy uwzględnieniu specyfiki wykonywania pracy w transporcie i obciążeń psychofizycznych związanych z uczestnictwem takich pojazdów w ruchu publicznym. Praca kierowcy ciągnika wymaga wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia (bezpieczeństwo w ruchu drogowym), jest również uciążliwa

ze względu na specyficzny czas pracy kierowcy uzależniony od zleconych mu zadań transportowych. Obciążeń takich nie ma, jak uznał ustawodawca, przy wykonywaniu prac na wskazanych stanowiskach w rolnictwie, gdzie dominują prace polowe. Wobec tego nie można zaliczyć wnioskodawcy już w tej chwili, bez dalszych szczegółowych ustaleń i ocen, okresu wykonywania pracy traktorzysty w spółdzielni kółek rolniczych od 1 września 1976 r. do 2 lutego 1987 r. do zatrudnienia skutkującego obniżeniem wieku emerytalnego.

Odmowa zakwalifikowania, jako wykonywanej w szczególnych warunkach, pracy traktorzysty (kierowcy ciągnika rolniczego) w trakcie prac polowych, a nie w transporcie, odpowiada rozumieniu tych przepisów przedstawionemu już wcześniej w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. wyroki z dnia 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13; z dnia 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 121/15; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 132/15; z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2016 r., II UK 397/15) i podzielanemu przez obecny skład tego Sądu.

Konkludując, w ocenie Sądu Najwyższego, Sąd Apelacyjny nieprawidłowo zaliczył do prac wykonywanych w szczególnych warunkach prace polowe, przy których był zatrudniony wnioskodawca jako traktorzysta. O ile można się zgodzić z założeniem – czego również zdaje się nie kwestionować skarżący - że prace transportowe (po dokonaniu szczegółowych ustaleń) wykonywane przez wnioskodawcę jako traktorzystę (kierowcę ciągnika) można zaliczyć do prac w transporcie, a zatem do prac objętych działem VIII poz. 3 wykazu A - mimo że pracował on w spółdzielni kółek rolniczych, a nie w przedsiębiorstwie transportowym - o tyle nie ma podstaw do potraktowania prac polowych jako prac w transporcie.

Wobec braku ustaleń wyjaśniających powyższe kwestie, trzeba stwierdzić, że Sąd drugiej instancji dokonał subsumcji prawa materialnego do nie w pełni zrekonstruowanego stanu faktycznego, co czyni zasadnym kasacyjny zarzut obrazy tegoż prawa przez jego niewłaściwe zastosowanie i przedwczesne rozstrzygnięcie sporu.

Mając na uwadze przedstawione okoliczności Sąd Najwyższy, z mocy art. 398¹⁵ § k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., orzekł zatem jak w sentencji.

r.g.